

SOURCE BOOK
FEDERAL HOLIDAY LEARNING PROGRAM

REDEEMING HOSTAGES

תפארת גדליה

YGW

KOLLEL ZICHRON AMRAM

Sources

Page		
3	בבא בתרא ח:	1
4	רמב"ם הלכות מתנות עניים פ' ה	2
5	גיטין מה.	3
6	גיטין נח.	4
7	כתובות נב.	5
8	רמב"ן גיטין שם	6
9 - 10	שולחן ערוך יורה דעה סי' רנב סעי' א - ה	7
11	בבא מציעא סב.	8
12	סוטה מד.	9
13	רמב"ם הלכות מלכים פ' ז	10
14 - 16	שו"ת ציץ אליעזר סי' ק	11
17 - 18	ים של שלמה פ' ד	12

Introduction

Today's topic is "*pidyon shvuyim*," redeeming captives. In the sources, we first examine the importance that Chazal, our sages, place on this mitzvah. With that backdrop, we examine the well-known *takana* (enactment) that limits the amount one may pay for *pidyon shvuyim*. We explore the reasons why the *tekana* was enacted, and whether there are any exceptions. We also explore whether wartime has a different set of rules. We also touch upon the famous story of the captivity of the Maharam MeRottenburg.

Thank you for coming!

רעיים. הלכות מתנות עניים פ"ה

הרדב"ז (מכ"ו)

במחלה הא כסוף ופירש ז"ל במחלה אין מקבלין מהם אבל אם קבלו מקבלין ואין מחזירין כלומר יעמוד בקבלתם: ואם היה דבר מסויים וכו'. אם יזכי דמי דבר מסויים א"ר יוסף כגון אמה כלוא עורב ולא אמה רב יוסף למימר דאבן או קורה לא היו דבר מסויים אלא אמה לומר אפי' קבע האבן או הקורה כללית עורב שאינו לשמשו מהקדש ממש אפי' הכי

שהמדד נדבד נלמד היום מקבלים ממנו ומתא אריך אין מקבלים א"ר אילה א"ר יוחנן ז"ל הא במחלה הא כסוף דאמר רב אפי' א"ר יוחנן במחלה אפי' מים ומלח אין מקבלים מהם כסוף דבר מסויים אין מקבלים דבר שאינו מסויים מקבלים. ופירש"י דבר המסויים שגילה כעין אין מקבלין מהם דגנאי הוא ועוד שמשפטים בו. ורבינו מפרש שמי"ש הא במחלה הא

מחזירין לו כדי שלא יהא להן דבר מסויים במקדש שנאמר לא לכם ולגו וגו'. אבל לבית הכנסת מקבלין מהן לבתחלה. והוא שיאמר כדעת ישראל הפרשתי. ואם לא אמר טעון גניזה שמא לבו לשמים. ואין מקבלים מהם לחומת ירושלים ולא לאמת המים שבה שנאמר ולכם אין חלק וזכרון בירושלים: א אסור לישראל ליטול צדקה מן העכו"ם בפרהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה מן העכו"ם בצנעה הרי זה מותר. ומלך או שר מן העכו"ם ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו לו משום שלום מלכות. אלא נומלין כמנו וינתן לעניי עכו"ם בסתר כדי שלא ישמע המלך: י פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן. ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות. והמעלים עניו מפדיונו הרי זה עובר על לא תאמין את לבבך ולא תקפוין את ירך ועל לא תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך. ובמל מצות פתח פתח את ירך לו. ומצות וחי אחיך עמך. ואהבת לרעך כמוך. והצל לקוחים למות והרבה דברים כאלו. ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים: יא אנשי העיר שגבו מעות לבנין בית הכנסת ובהן דבר מצוה מוציאין בו המעות. קנו אבנים וקורות וימכרום לדבר מצוה אלא לפדיון שבויים. אע"פ שהביאו את האבנים וגדרום ואת הקורות ופסלום והתקינו הכל לבנין מוכרין הכל לפדיון שבויים בלבד. אבל אם בנו וגמרו לא ימכרו את בית הכנסת אלא יגבו לפדיון מן הצבור: יב אין פודין את השבויים ביהוה על דמיהו מפני תקון העולם. שלא יהיו האויבים רודפין אחריהם לשבותם. ואין מבריהוין את השבויים מפני תקון העולם שלא יהיו האויבים מכבדין עליהן את העול ומרכים בשמירתן: יג מי שמכר עצמו ובניו לעכו"ם או שלוח מהן ושבו אותן או אסרוהו בהלותאן. פעם ראשונה ושיניה מצוה לפדותן. שלישית אין פודין אותן. אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן. ואם בקשוהו להורגו פודין אותו מידם אפילו אחר כמה פעמים: יד עבד שנשבע הואיל וטבל לשם עבדותו קבל עליו מצוה פודין אותו כישוריה שגשגה. ושבו שהמיר לעכו"ם ואפילו לעבדו אחת קבל עליו מצוה אובל נבלה להכעיס וכיוצא בו אסור לפדותו: מן האשה קודמת לאיש להאכיל ולכסות ולהוציא מבית השבי. מפני שהאיש דרכו לחזר לא האשה ובושתה מרובה. ואם היו שניהם בשביה ונתבעו שניהן לדבר עבירה האיש קודם לפדות לפי שאין דרכו לכך: מן יתום ויתומה שבאו להשיא אותן משיאין קודם לאיש מפני שבושתה של אשה מרובה. ולא יפתחו לה במשקל ששה דינרים ורביע דינר של כסף טהור. ואם יש בכיס של צדקה נותנין לה

כסוף היינו נומר הא במחלה הא כדבעיד ורש"י פירש בע"פ. ומ"ש אכל לניח הנקמ מקבלים מהם לכתחלה וכו' ע"פ (ד' ו'). עני"ש שהתנדב קורה וסע כמזב עליה בודקין אותו אם אמר כדעם ישראל הפרשתי יגד וישמטם צמותר ואם לאו טעונה גניזה חיישין שמה כלבו לשמים ומקו דה"ה אפי' ד"ג. ולן שם כמזב עליה בעול גניזה והא קמ"ל דלע"ג דסע כמזב עליה יגד וישמטם צמותר ופירש"י טעונה גניזה ואסורה כהנאה דחיישין שמה כלבו לשמים לשם הקדש הילכך יגד וזמון הוה עסקין דקדש אסור כהנאה וכו'. יגד ימחוק מקום הסע יגדו החמיה וישמטם צמותר ויגדו כניח כמזב עכו"ל. ונראה מדברי רבינו דפי מנא וישמטם צמותר וישמטם לננות כהנאי קמטר: ואין מקבלים מהם לחומת ירושלים וכו'. פ"ק דשקלים בירושלמי: מ אסור לישראל וכו'. בפרק זה עורב (דף כ"ו.) ומלך או שר וכו'. בפ"ק דמרחל (דף ל"ג.)

י פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים וכו'. ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים. ע"פ (דף כ"ו.): יא אנשי העיר העיר שגבו וכו'. ע"פ (דף ג'): אמר רב חסדא לא ליתמור ליה ליתמור איניש כי נישתפא עד דדני כי נישתפא אמריה וכו' אמר ליה ריבא לרב אשי בני זווי ומחתי מנא אמר ליה דילמא ממרמי להו פדיון שבויים ויהיב להו (רמי לניח) שריגי לניח הדורי הדורי וכו' א"ל דילמא דממתי להו פדיון שבויים מוצי ויהיב להו א"ה אפילו בני נמי א"ל דירמיה דלניש לא ממני:

יב אין פודין את השבויים וכו' עד אסור לפדות. פ"ה השולח (דף מ"ג.). ופסק כלתשא ללא ליגרול וליתו וכן פסק הר"ף: מן האשה קודמת לאיש וכו' עד לפי שאין דרכו בכך. כסוף הרויח (דף י"ג.). מן יתום ויתומה וכו' פ"ה מילת האשה (דף ס"ז):

יב מי שמכר עצמו ובניו לעכו"ם. כל זה פשוט בפרק השולח. וכבר נשאלתי על היהודים הרגילים לנגוד ממון עכו"ם אם אנו מחזירינם לפדותם או נדמיתין להו למי שניה מהם וחסרוהו או למי שמכר דמה לו אובל נבלה ומה לו לא תגזר. והעלמי לעולם פודין אותו כדון מי שגלה מן העכו"ם שהרי אינו גונב להכעיס אלא לתאבון שם האב מנא ממון כהימר לא היה גונב. ומה הענין אפי' הוא רגיל לנגוד ממון של ישראל ותפסיהו העכו"ם פודין אותו ואפילו לפי דעת האומנים דמומר אובל נבלה לתאבון אין ישראל חייבין לפדותו הכל איכה טעמא חסריה כלל גאונדין ממון העכו"ם טועין וסובדין דקראל דלא תגזר בישאל קאי וסומכין על קרא דרשא וימר כו' וכיון שהם טועין כדון אינם נקדחים מומרים וכל שכן שהורגים על הגניבה הילכך חייבים לפדותם אפילו כמה פעמים. ודלתי מי שכבד שדעת רבינו שהמומר אובל נבלה לתאבון אין חייבין לפדותו מלקממר אובל נבלה להכעיס אסור לפדותו ולא קאמר אכל לתאבון פודין אותו משמע דאובל להכעיס אסור לפדותו אלא לתאבון נבלה טעם. ואין נראה כן דעם רבינו שאם היה דעמו לתקן בין אובל נבלה לתאבון ויין שאר ישראל היה לו לפרש וכו' אמי כדון היה רואה לפדותו:

מן האשה קודמת לאיש וכו'. במשנה פ' יתומה (דף ס"ז.) מ"ה מילת האשה: מן יתום ויתומה שבאו וכו'. פ' מילת האשה: יג

משה ופסק רבינו כי האי טעמא ונפקא מינה דאפי' ר"ה הקרובים אין מיתנין אותם ולא מבעיא למאן דאמר נפשטה בעין אלא אפילו למ"ד דלא נפשטה ספיקא הוה וכו' ואל טעמא הוא. ואפי' אשמו שהיא טעוה כמזב אפילו ורמב"ם בפ"ד מהלכות אישות שאין פודה אותה יותר מכדי שזיה יש חולקין:

משה ופסק רבינו כי האי טעמא ונפקא מינה דאפי' ר"ה הקרובים אין מיתנין אותם ולא מבעיא למאן דאמר נפשטה בעין אלא אפילו למ"ד דלא נפשטה ספיקא הוה וכו' ואל טעמא הוא. ואפי' אשמו שהיא טעוה כמזב אפילו ורמב"ם בפ"ד מהלכות אישות שאין פודה אותה יותר מכדי שזיה יש חולקין:

משה ופסק רבינו כי האי טעמא ונפקא מינה דאפי' ר"ה הקרובים אין מיתנין אותם ולא מבעיא למאן דאמר נפשטה בעין אלא אפילו למ"ד דלא נפשטה ספיקא הוה וכו' ואל טעמא הוא. ואפי' אשמו שהיא טעוה כמזב אפילו ורמב"ם בפ"ד מהלכות אישות שאין פודה אותה יותר מכדי שזיה יש חולקין:

משה ופסק רבינו כי האי טעמא ונפקא מינה דאפי' ר"ה הקרובים אין מיתנין אותם ולא מבעיא למאן דאמר נפשטה בעין אלא אפילו למ"ד דלא נפשטה ספיקא הוה וכו' ואל טעמא הוא. ואפי' אשמו שהיא טעוה כמזב אפילו ורמב"ם בפ"ד מהלכות אישות שאין פודה אותה יותר מכדי שזיה יש חולקין:

משנה למלך

עין כגון אלו השולחנים ומ"ש בעה"ט שער מ"ז ח"ד פ"ה. ועל מה שהקשה סם מהרי"ט על המש"כ עיני ב"ח"ד פ"ה ע"ל שחייב באופן אחר ע"כ:

עין כגון אלו השולחנים ומ"ש בעה"ט שער מ"ז ח"ד פ"ה. ועל מה שהקשה סם מהרי"ט על המש"כ עיני ב"ח"ד פ"ה ע"ל שחייב באופן אחר ע"כ:

מסורת הש"ס עם הסודות

6) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 7) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 8) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

הנהרות הב"ה

6) הנהר ד"ה אבן וכו' חמית מירד הסד':

הנהרות מחר"ב

א) נשי במתניא תנא ארבעים קופות... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

לקור רש"י

אינדיקציה מיוחדת בענין סודות חמית... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

תוספות ישנים

א) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

ליקוטי רש"י

קצוץ תפילין... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 3) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

הניזקין

קצוץ תפילין... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 3) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

פרק חמישי

קצוץ תפילין... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 3) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

גיטין

קצוץ תפילין... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 3) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

תוספות ר"ד

אמר רב ליש אלא דא"ל לך חוק וקמי אבא... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

תורה אור השלם

א) פת בכל השויה... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 3) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

קצוץ תפילין

קצוץ תפילין... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 3) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

תנאים וציונים

א) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

הנהרות וציונים

א) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

הנהרות וציונים

א) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

כ"ב מן שפסקין ע"ה... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

תוספות ר"ד

אמר רב ליש אלא דא"ל לך חוק וקמי אבא... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

תורה אור השלם

א) פת בכל השויה... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 3) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

קצוץ תפילין

קצוץ תפילין... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 3) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

תנאים וציונים

א) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

הנהרות וציונים

א) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

הנהרות וציונים

א) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

היה בספרים של רש"י (מגול דוד)... 2) וְיָשָׁר מִיּוֹם יוֹם יָמֵינוּ... ד"ה חתול...

הרמב"ן

גיטין פרק רביעי

חדושי

נח

ע"ז, ואמרי לה קורין בו דספק ספיקא הוא שמא ישראל כתבו ואם תמצא לומר שהוא כתבו שמא למכור לישראל כתבו ולא לשם ע"ז, וקשיא לן וכי כתבו הוא שלא לשם ע"ז נמי היאך כשר והא קי"ל בס"ת דבעי עיבוד לשמה וכתובה לשמה מעובדי דלק' בפ' הניזקין, ועוד דהא תני רב המנונא בריה דרב מפשוניא דכתיבת גוי פסולה לעולם, וכ"ת פליגי רבנן עליה ומכשרי כתיבת גוי ובלבד שלא תהא לשם ע"ז ולית להו וקשרתם וכתבתם ולא כתיבה לשמה, אי הכי הא דתניא יגנו אמאי מוקים לה בדידיה לימא משום חששא דע"ז דשמא לשם ע"ז כתבו, ובר מן דין לימא רשב"ג היא דבעי עבוד לשמה וכתובה לשמה דהא אידך דתניא קורין בו אוקימנא בדידיה בגר שחור לסורו, ותו קשיא לי דודאי דרבנן דפליגי עליה דר"א בסתם מחשבת נכרי מימר קאמרי דסתם מחשבתו לאו לע"ז היא ולא חיישינן לה כלל והכי איתא בפ' השוחט, ותו קשיא לי דאי לא בעינן כתיבה לשמה אפי"ן יכתוב לשם ע"ז נמי כשר, כדאמרי' בפ' אין מעמידין ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול את ישראל מפני שהוא מל לשם הר גריזים דברי ר' יהודה א"ל ר' יוסי וכי היכן מצינו מילה שצריכה לשמה אלא מל והולך עד שתצא נפשו, אלמא כיון דמילה שלא לשמה כשרה אפי"ן לשם ע"ז נמי כשרה היא, ואנן כר' יוסי קי"ל, וטעמא דר' יהודה נמי דבעי מילה לשמה כדאמרי' מ"ט דר' יהודה דכתיב לה' המול והיינו לשמה וכדדרשינן מה חג לה' אף סוכה לה', והא דאמרי' התם ימול ארמאי ואל ימול כותי משום דארמאי במילה לשמה הוא [שהוא] יודע שלשם מצוה שנצטוו בתורה אנו עושין על ידו ומילה לא חזיא למילתא אחריתי דקא חזי דלית ליה מורנא, ולא דמי לגט דחזי לאשה אחרת, ולא לס"ת שקלפיו ראויים הם לשטרי הדיוטות ואינו מכון בכתיבת אוכרות בקדושה, וכן פירש"י ז"ל אלא קאמרינן מ"ט דר' יהודה דכתיב לה' ימול כלומר ולא לשם ע"ז ימול, ומ"מ מדברי ר' יוסי נלמוד שכל מצוה שאינה צריכה לשמה עשאה לשם ע"ז נמי כשרה.

אלא כך נראה בשטת שמועה זו דמ"ד ככתבו גוי יגנו משום פסולא דוקשרתם וכתבתם היא וכתבתי רב המנונא דליכא דפליג אהא מתניתא, וה"נ משמע בפרק התכלת דהא דרב המנונא דברי הכל היא, וליכא נמי דחייש לשם ע"ז אלא ר' אליעזר, ונמצא ביד גוי מאן דאמר יגנו משום דאמרינן חזקה הוא כתבו, ומאן דאמר קורין בו משום דרוב ספרים ישראל כותבין אותם ובגוים בכתיבת ספרים לא שכיחי ולא חייש לה, ולדברי מי שסובר דס"ת לרבנן לא בעינן לשמה נפרש הא דתניא יגנו משום דרב המנונא, והא דתניא קורין בו לא מתוקמא להו כרבנן דפליגי עליה דרשב"ג משום דמ"מ איכא פסולא דרב המנונא דליכא דפליגי אמדרש וקשרתם וכתבתם הלכך על כרחין לא מתוקמא אלא בגר שחור לסורו וכי האי תנא דמכשר ביה, ורישא דברייתא נמי דקתני לוקחין ספרים מן הגוים, מגרים שחזרו לסורן קתני דאינהו שכיחי בכתיבת ספרים דאי בשאר גוים מעשה דציזו

מתנה מידי דהוה אמקדש אחותו. ואי קשיא השתא דאמרת מעות חורין קשיא דשמואל אדשמואל, ואיכא למימר דהתם אדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו אבל כאן טועה וסבור שקנה שכבר שבו איש אל אחותו ושוב אינו משמט יוכל זה, א"נ טעי בדרכ וסבור דמכורה וחוזרת היא.

משום דוחקא דצבורא הוא או דילמא משום דלא ניגרי כהו טפי. ונפקא מינה לעשירי שפודה עצמו או שרצה חבירו לפדותו בממון מרובה, וקשיא לן ותפשוט ליה מדתניא בפ' נערה שנתפתתה נשבית והיו מבקשין ממנו עד עשרה כרמיה פעם ראשונה פודה וכו' רשב"ג אומר אין פודין את השבוין יותר מכדי דמיהן מפני תקון עולם ואוקימנא התם ואע"ג דפיקונה כנגד כתובתה אלמא אע"ג דליכא דוחקא דצבורא אין פודין, ואי אמרת משום דרבנן פליגי עליה תפשוט דתנאי היא, ויש שמחלקים בה אבל דברי הבאי הם, וי"ל בטעמא דתקנתא פליגי התם והכא הלכה או אין הלכה קא מיבעיא לן, אבל מצאתי לר"ח ולרבינו יצחק ז"ל שפסקו שם הלכה כרשב"ג והשמיט רבינו בכאן בעיא זו, ומדבריהם למדנו דמתני' רשב"ג דהתם היא, וכן משמע מדקאמר התם כי האי לישנא דמתני' אין פודין את השבוין יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם ש"מ דתיק לית ליה תיקון העולם כלל כזו ומתני' רשב"ג היא ואע"ג דפליג בסיפא לאו מכלל דרישא לאו רשב"ג, א"נ רבנן נמי כרשב"ג ס"ל בהא ורישא דמתני' סתמא דרבים היא וההיא סתמא לאו סתמא היא אלא יחידאה הוא, אלא שמן התימה הוא שלא נפשטה בעיא זו בכאן, אבל מצינו כיוצא בה בתלמוד, שהרי בפרק זה (מ"ב ב) מעוכב גט שחורר אם אוכל בתרומה אם לאו בעיא ולא איפשיטא ובפ' המביא אשם תלוי במס' כריתות (כ"ד ב) אסיקנא דרשב"ג סבר מעוכב גט שחורר אוכל בתרומה, וכן כתב הנגיד בהלכתא גברתא דמתני' סתמא כרשב"ג דהתם והלכתא כותיה, ואי קשיא הא דאמרי' בפ' הניזקין העבודה לא אוזו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקים עלי אמרו לא זזו משום עד שפדאו בממון הרבה, וי"ל דהתם בשעת חרבן הבית וליכא משום דמיגרי כהו טפי שהרי כולם בשבי הלכו, א"נ ר' יהושע דעבד לגרמיה הוא דעבד ות"ק דפליג עליה דרשב"ג היינו ר' יהושע ולא ס"ל כוותיה, וי"א דכל היכא דאיכא חששא דמיתה פודין אותן בכל ממון שיכולין לפדותן, ולא מסתבר דכל שבי כולוהו איתנהו ביה, ועוד דגבי אשה איכא חששא דעריות ולא חששו ואע"ג שקרקע עולם היא היה להם לחוש, ומסתברא תלמיד חכם פודין אותו בכל ממון שבעולם וליכא משום דוחקא ולא משום איגרויי שאם אבדו ישראל ממון או מתו משונאיהם הרבה יש לנו כיוצא בהם ות"ח אין לנו כיוצא בו וקודם לפדות למלך כדאיתא במסכת הוריות (י"ג א) הילכך אין לחמוד כסף וזהב עליו, ור' יהושע משום שהכיר בו בוודאי שהוא תלמיד ותיק פדאו בממון הרבה.

ע"ב. הא דאמרי' בס"ת שנמצא ביד גוי אמרי לה יגנו ואמרי לה קורין בו. פירש"י ז"ל יגנו שמא הוא כתבו לשם

ד. לטון הרמב"ם שם [הלכה ט]:
 ה. מהרי"ק בשורש ו':
 ו. משנה גיטין דף מ"ה ע"א:
 ז. כל שני צנעול דלא איפשטא שם בנמרה, מההיא דמכות נב, א וריבן שמטון בן גמליאל; רמב"ם שם הלכה יב; רש"י א גיטין שם ד"ה משום; ר"ן שם כג, א דבור ראשון, נשם י"ט אומרים:

הגהות והערות

א. טומתו להגיס דגמדותה קראקא ש"ך ה'טוסם שפ"ח ד':
 ב. ר"י, דברי הרשב"א [גיטין מה, ב ד"ה משום] והר"ן [שם ריש ג' ח] כפני צדקה הר"ף [מכות יג, א] דענין איפשטא דעמעה משום דלא לגרבו, וכ"כ הכפ"ק משם [מנחות עיי"ט, מ יב] צדקה הר"ף:

היכא דאפשר להקדים הו' כאלו שפך דמים, ואם כן אמאי מותר לשנות המעות שהתנדבו לנדקה סתם אי איתא דפדיון שבוים הו' ככלל נדקה סתם, אלא ודאי נריך לומר דאין פדיון שבוים ככלל נדקה סתם ואלו אדם, והאומר סלע זו לנדקה אין משמעות לשונו אלא כרבי עניים כמאלו וכמשהו וכיוצא בו, אבל לא פדיון שבוים, ואפילו אם חמצי לומר דנלשון סתם פדיון שבוים הו' ככלל נדקה סתם, ממחר שאינו כן בלשון בני אדם, לנדקה מיקרי נדר ונדרים הלך אמר לשון בני אדם, משום הכי מותר לשנות כדמפרש

(ד) בדלקמן סימן רנ"ו סעיף א שבוים ככלל ואין לפדות כסלע זו א רק מדעת בני העיר ד, כן נריך להיות ז': (ד) כדלקמן סימן רנ"ו סעיף ד':

ב [ת"י] המעלים עיניו מפדיון שבוים עובר על לא תאמין את לבבך [דברים טו, ז] ועל לא תקפוץ את ירך [שם] ועל לא תעמוד על דם רעך [ויקרא יט, טז] ועל לא ידרגו בפרך לעיניך [שם כה, ג] ובמל מצות פתוח תפתח את ירך לו [דברים טו, ח] ומצות וחי אחיך עמך [ויקרא כה, לו] ואהבת לרעך כמוך [שם יט, יח] והצלת לקוחים למות [משלי כד, יא] והרבת דברים כאלו:

ג. כל רנע שמאחר לפדות השבוים היכא דאפשר להקדים הו' כאלו שופך דמים: ד. ד' אין פודין השבוים (י) יותר (ט) מכרי (א) דמיהם מפני תיקון העולם ה' (י) י' שלא

במקום לורך מזה כי הם למינני בני כנישתא אחרינא עדיפא מקמייתא, דפשיטא דנהי מיירי, אפילו הכי מיישיני הכי, כל שכן וכל שכן לענין דבר הרשות כי הם לשנות סלע של נדקה דאיכא למיחס דילמא איחמרי להו פדיון שבוים, אלא ודאי מדלמא מיישיני להי שמע מינה דסתם נדקה לא משמע פדיון שבוים, ואם כן האומר סלע זו לנדקה אין פדיון שבוים ככלל, עכ"ל מהרי"ק. והשתא אודי להו כל דברי ה"ב, מה שכתב "לפי דעמו נריך לומר דמה שכתב דרבינו בחנאל הקימן הזה כו"י, אין לורך לומר כן, דאפילו דמרי צדיק שהתנדב וצאמה לר"י גבאי יטלין לשנותה מדעת טובי העיר או חבד העיר, ומה שכתב "אין דבריו נראים לפענ"ד אלא דוקא בסמיכות בית הכנסת כו"י, לאו מלמא היא, דדברי מהרי"ק צריכים בטעמא, והכי קאמר, אי איתא דסתם נדקה הו' פדיון שבוים, אם כן הנהו וחי נמי של פדיון שבוים הן כמו שהן של שאר עניים, והאיך יכול לשנותו לדברי הרשות, דילמא קיימי הנך שבוים דמעות דידהו נינהו, דהא ש"ס [גיטין טז] פריך מרבי ינאי, ולא מני לשנוי אלא משום דיתא להו לעניים, וזה לא שייך בפדיון שבוים, וכי מיימא פדיון שבוים מילתא דלא שכיחא הו', והא אפילו ציית הכנסת חשו דלמא מתרמי, כל שכן הכא שאין להוויא מעומיהן לדבר הרשות, אם כי היכי דנביית הכנסת אסור לסמור משום דלמא מתרמי פדיון שבוים ונמאלא שלא יוכלו להחפול ציית הכנסת, כל שכן הכא היאך יתא מועל בנמעותיהן של בני שבוים דלא יתא להו צדיקי שבוים דלמא מתרמי פדיון שבוים, אלא ודאי סתם נדקה לאו פדיון שבוים הו' ככלל, ואם כן אינו מוציא אלא מעות של נדקה של שאר עניים, ויתא להו צדיקי שבוים דהו' ומה שכתב מה"ס [טז] "ומדע דאי הו' מיישיני להי היה רחוי שיהא מעות מוכן כו"י, אינו כלום, דאטו משום כך יהא מן החיוב להיות מוכנים, אלא דאין קאמרינן דהיאך יוציא מעות של השבוים דלמא אפי פדיון שבוים דהא פריך ש"ס מרבי ינאי אמעות עניים, והכי נמי איכא לנאקשווי אי הו' להאי מעות שייכות לשבוים צדקה, אלא ודאי אין שייכות לשבוים צדקה, אלא מדעת טובי העיר או חבד העיר וצדקה עניים הו', והכי אמרינן צדיקי הכנסת דאסור לסמור עתה ציית הכנסת דלמא אפי פדיון שבוים, והכי נמי אין יוציא עתה מעומיהן דילמא אפי פדיון שבוים, דלא יתא להו צדקה ודאי לדי מעילה, ומה שכתב מה"ס [טז] "אם דברי רבינו [הטורן] כפשיטא משמע דמולין כל דבר כו"י, ודאי דלפי פשטן משמע כן, ומיהו היינו מדעת טובי העיר או חבד עיר וכדפרשמי, והא שלא ביאר כן היינו משום דלא מייירי עשוי סימון וזמנים אלו, רק לקמן סימן רנ"ו [פמ"ד ע"ג – טז] מיירי מזה. הלכך עיקר דברי מהרי"ק והר"ב: ג. רק מודעת בני העיר כו"י, ואין להקשות דהא מדעת אנשי העיר אפילו לדבר הרשות יוכלו לשנות, כדלקמן סימן רנ"ו סעיף ד' [מ"ח ז], ו"ל דהיינו דוקא דנדר שהוא קבוע, שאם יחסור יחסור ויגזו פעם אחרת, כמו שכתבתי שם בס"ק ו' בשם הרא"ש [נגא נמרה ש"ס סימן טז] והטור [פמ"ד ט], אבל כשלא ירעו אסור לשנות אם לא לעלו, כדלקמן סימן רנ"ט סעיף ב' ס"ק ה': ד אין פודין השבוים כו". משמע אפילו קרובו אין לפדות ביותר מכדי דמיו מפני תקון עולם, וכן משמע דממסכים אבל יכול לפדות אם עצמו כו', משמע דוקא עצמו. אבל ה"ב [פמ"ד מד ד"ה אומרי] פסק דרש"י לפדותו יוסר מכדי דמיהן אין לצמו וקרוביו וכל אדם, ואין מוחזין מיון דליכא דוקא דליצורא, וכל שכן דאין מוחזים כשלא לפדות את אסמו, אלא דאין מחייבין לפדות את אשמו ביותר מכדי דמיה, וכן עמא דבר, ע"כ:

ה שלא יהיו האויבים. כעמדין לשנות עוד אחרי: ביאור הגר"א

דבריו מוכרחים: [ה] [פס"ח] המעלים כו'. כמו שכתוב שם [בבא בתרא ח, ב] יהיו כו'. בעיא כו'. ביאור דלא איפשטא שם [גיטין מה, א], אבל מדפליגי בכחכות נ"ב א' כל המאחר כו', שבי כולוהו כו'. ונדרים ס"ה ב' אילו כו': [ז] [פס"ח ד] שלא

פתחי תשובה

(ד) יותר מכרי דמיהם. עיין באשל אברהם [אוצר מפרשים סי"ג] בשם שו"ת נזלה ליהושע [סימן ה] דבמקום דאיכא למיחש לקטלא פודין. ועיין בתשובת יד אליהו סימן מ"ג שלא כתב כן, אלא דאפילו בעומר להריגה אין פודין יותר מכדי דמיו, דהירוצא קמא שבוטוספות פרוק הניזקין [גיטין מה, א ד"ה כל] לא קאי לרבי, הסבירא להיפך דאם בסכנת נפשות פודין ירצו להרוג את השבוים כרי שיפדו יותר מכדי דמיהם, וגם יגרבו וירצו להרוג, ואם כן לפי מה שכתבו הרמב"ם [מנחת עניים ח, יב] והר"ע [סימן ד] טעמא דלא לגרבי, שפיר כתב מה"ס [לובלין סוף סימן תרנ"ו] דבמצות לא תעשה חיוב ליתן כל ממנו, ע"ש, לאו ראה היא לפי דמיהם, ומה שכתב דמשום חילול השם יש להקל לפדות, היינו לפי דהרי"ף [ה] והרא"ש [גיטין פ"ד סימן מ"ן] סביר דבעיני לא איפשטא אם הטעם משום דוקא דצבורא או דלא לגרבו, להכי י"ל קים לן כוותיהו. וכאב עור, וכל זה כמדויקת אחרות שנותנים עין במתן ושייך טעמא דגרבי, אבל כמדויקת אלו אשר תהליה לה' יתברך לא כן הוא, צ"ע ר"ב אם אין חיובים לפדות נפש מישראל בסכנת נפשות בכל מקום, ועל כן פסק למעשה באחד שישב בחצר המטרה קרוב לסכנת נפשות, דצריכין לפור עליו מעות, אך הקרובים יתנו הערבה כפי שישמרו עליהם הפונסים, והמותר מקופת הקהל, ע"ש: (ה) מכרי דמיהם. עיין בתשובת

אוצר מפרשים

ב [שם ס"ה] ד אין פודין השבוים יותר מכדי דמיהם וכו'. כוה יש לשון הר"ן [גיטין מה, א] דבר ראשון לצדקה הוא ששה ההבנה, ונשאלתי מהן יקוי לי היה מנן אברהם בעבור לקמור עליו ולבארי, ומה שהעלתה מודתי כתבתי אני בעני

טורי זהב

(ד) אובל נביעות. נמנאל נסימן רנ"א (סעף 3 וס"ק 6) דלפילו נשיל פעם אחת עשעה קן להכעיס היה משומד שלא להחיותו ולפדומו, ע"ש נדנריו. הנודר שום דבר למנוה רנה, ימחוו לפדיון נביעים, כדלמא פרק קמא דנבא נבמל [ג, 6] אמר רב יוסף מלי מנוה רנה פדיון נביעים:

(א) ואם שניהם רוצים לטובע כר, פירוש, שאיס ואשה הס כסכמת טביעה נבנה, ולמלד ממשנה סוף הרויט [ג, 6] האיס קודם לשה להחיותו, ממילא לכל סכנה של מימה. ונראה לי העטס, שאיס מיב טפי נבמלות:

יורה דעה רנב צדקה

יהיו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשבותם [א] אבל אדם יבול לפרות [את] [ב] עצמו בכל מה שירצה [ג] וכן לתלמיד חכם או אפילו אינו תלמיד חכם אלא שהוא תלמיד הריף ואפשר שיהיה אדם גדול פורים אותו ברמים מרובים: [הנה] ואם אשמו כאלמר דמי או לא עיין נטור אכן העור קימן ע"ש [ג]:

ה [א] אין מבריהם השבוים [ב] מפני תיקון העולם שלא יהיו האויבים מכבירים עולם עליהם ומרבים בשמירתם:

ו' מ' שמכר עצמו לגויים או שלוח מהם ושבו אותו כהלואתו מעם ראשונה ושניה פורים אותו שלישית אין פורים אותו ו אבל פורים א' החניס לאחר מיתת אביהם [א] ואם בקשו להרנו פורים אותו מר אפילו אחר כמה פעמים: [גהנ] [ג] ושני שהמיד אפילו למנוה אחת כגון [ד] אוכל נגילות [ה] להכעיס אסור לפדומו ועיין לעיל ריש קימן רנ"א [ג]:

ז [א] עבד שנשגבה הואיל וטבל לשם עבודת וקבל עליו מצות פורים אותו כישראל שנשגבה:

ח' פורים האשה קודם האיש [ב] ואם רגילים כמסבך זכור פורים האיש קודם: [גהנ] [א] ו [ב] ואם שניהם חולים לטנוע נבנה [ה] הלל האיש קודם [ג]:

ט' הוא ואביו ורבו בשבי הוא קודם לרבו [א] ורבו קודם [ב] לאביו [ג] ואם קודמת [א] לכולם: [גהנ] ועיין לעיל קימן רמ"ג סעף ל"ד:

ערך לחם למהריק"ש

רנב ט' שיהי ר [ב] לתלמיד חכם, וכן כשע סמנת נפשות, חוספות גיטין נ"ח א' [ד"ה לן]: ט' סעף ה [האיש קודם], היו טוענים נבנה, הלל האיש קודם: ט' סעף ה [ורבו קודם], עיין קימן רמ"ג דין ל"ד:

ערב שפתי כהן

באר הגולה עם ציונים מהש"ך

1. חוספות [גיטין ט' ד"ה לנ] והל"ה [ט"ס פ"ד סימן מ] חביריהם דכמעות דף ג"ב ע"א: ת. ט"ס [חוספות ו"ה"ט, ר"ן הרב"ש במדן כנראה] מההוא עובדל דמנוק דפקריה רבי יהושע בן מניא, גיטין דף ג"ח ע"א [וינאר הר"ש ט"ס משום שפטר שיהיה אדם גדול, ומכל שכן מי שהוא כבר חסד גדול: ע. משנה גיטין דף מ"ה [פ"ה] וממל קמא אפילו דליכא אלף מר שניו שמה יקלפו על השניים העמידים לנא, פ"ה] הפסחה למישהי ט"ס פ"ד משנה [ג]:

2. ומשנה ט' דף מ"ו ע"ג, וכדמפרש ט"ס נבמלד: [א] י. ט"ס [ג, מ] 6: [ב] וכן כח הרמב"ם ט"ס [ממנה עינין] פרק ח' [הלכה ה'] נבמלד ט"ס:

3. ט"ס [בבב"ש] מלח דלמדין כסם שמה"ה לפדות בני חורין כן מנוה למנוה אל העבדים, ט"ס דף מ"ו [מ"ו] [ג, 6]: י. משנה סוף הרויט [ג, 6]:

ד"ה [ג], נבמלד [הגהות תורכי] [מנוסח רמ"א] [פ"ח] (*) עיין כחם שכתבנו לעיל במנוח רנ"א סעף ח' [ג] [א] [ב]:

ט. כיימת ט"ס נבמלד:

1 אב"פ פורים את הבנים, שלא יעמעו בין העכו"ם. ובמ"ה אפילו לכה למיחש להכי, דמנטר להן אבוהון, רש"י [גיטין] פרק השולח ריש דף מ"ו ד"ה משום קקולא]. ומשמע שאפיקן הוא עמקן נביעה, אב"ל כל שאי אפשר שיממור אותן, פורים אותן מיד: ז ואם שניהם רוצים לטובע נבנה [א] כו. עיין לעיל קימן רנ"א ס"ק י"א:

ח ורבו קודם לאביו כו. ואם אביו חכם, אפילו אינו שקול כרבו, אביו קודם, דלעיל קימן רמ"ג סעף ל"ד: ט' אמר קודמת. משום דאית לה זילתא עפי: י קודמת לכולם. פירוש, אפילו לדידה, וע"ג דמיו קודמים למי אביו ורבו כדלמא כסוף פרק אלו מנילוח [נבנה מניעה לך, 6] אפס כי לא יהיה כך אביו [נדב"ט טו, ד] שלך קודם לשל כל חסד, והוא ליה מכל שכן למי אמו דגרוע טפי כדלמדין כפרק קמא דקדושין [לא, 6] גבי מורס וכבוד, אפילו הכי להזיל מניח השני אמו קודמת לכולן, משום דלמא עבדי בה אסורא. קן כח כספר נב"ר שבע דף כ"ג ע"ג [הרויט ט"ו] 6 ד"ה אמו קודמת]. ומשמע ה' דלן נביעה זו משום סכנת

ביאור הגר"א

[1] אבל אדם כר. מרפליני באשמו, ועיין חוספות דגטין שם נ"ה [לא]: [2] וכן כו. חוספות שם, ועיין באר הגולה [אותן]: [3] [ט] [משה ח] ספני כו. כנא קמא [במשנה גיטין ט"ס]: [4] [משה ו ושובר כו.] שם [א, 6]: [5] [משה ו] עבד כו. גטין ל"ו ב' לרבן שמעון בן גמליאל, והוא הדין לרבא אף לתנא קמא: [יב] [משה ח] ואם רגילים כו. שם [הגהות מרדכי בחובות רמז ופ"ח]: [ג] [משה ו] ואם שניהם כו. שם [הרויט יג, א] וכפירוש ב"י [סימן רנא עמוד ל"ט ד"ה וי"ש מקרימן], עיין לעיל קימן רנ"א בבאר הגולה ס"ק י"א:

באר היטב

דמוי, אכל הכ"ה פסק דנשאי לפדומו יומר מדי דמי בין לזמו וקרוצו ולל אדם, ואין מוחין בין ליה ליה דחוקא דלזוהר, וכל שכן דלן מוחין לפדות את אשה, אלא דלן מיידין לפדות את אשמו ביומר מדי דמיה, וכן עמל דבר, עכ"ל: (ד) הבנים, שלא יעמעו בין העובדי טובים, ובמ"ה אפיקן לכה למיחש להכי, דמיעור להן אבוהון, רש"י פרק השולח. ומשמע כל שאי אפשר שיממור אותן אפיקן פדיון חוסם מיד, ע"ך [מ"ק ו]: (ה) דהביעים, נמנאל כקמין רנ"א דלפילו נשיל פעם אחת עשעה קן להכעיס היו מומר שלא להחיותו ולפדומו, ט"ו [מ"ק ח]: (ו) לאביו, ואם אביו אינו שקול כרבו, אביו קודם, דלעיל קימן רמ"ג סעף ל"ד, ע"ך [מ"ק ח]: (ז) לכולם. פירוש, אפילו לדידה משום דלמא עבדי בה אסורא, קן כח כספר נב"ר שבע, ומשמע דהיינו כשאין נביעה זו סכנת נפשות, דלס לן קן מיו קודמין לשל אמו, ע"ך [מ"ק ו]:

ציונים מהש"ך עם ציונים מהש"ך

(*) עמוד קד:
2 טור [פמח מה] י:
3 סעף ב:
4 כ"י סימן [מ"ו] ע"ג:
5 [מ"ה] וי"ש מקרימן: כן משמע שונה סוף הרויט [ג, 6]:

הגהות רע"א

רנב א' (שו"ע סעף ט) ורבו קודם לאביו, עיין מן שכתבנו קימן רמ"ג סעף ל"ד [מ"ק ו]:

פתחי תשובה

מה"ם לובלין סימן ט"ו שכתב רפירוש כר דמיו היינו כפי מה ששוה למכור בשוק כעבד, ואצי"ג דבארצנו זה אין רגילות למכור עבדים ושפחות בשוק, מכל מקום מאחר שלא מצינו דבריו שום אחר מהאתרוניס שום גילוי דעת שבמנועו ישתנה הדין מדין הגרמא, מסתמא גם בזמננו צריכין להגדיר דמיו כמה היה שוה למכור בשוק שמוכרין שם עבדים, כגון בארץ ישמעאל ותוגרמה, ע"ש. אכן מצאנו בתשובת רבי' החדשות [מ"א] סימן מ' שכתב רפירוש כר דמיהו הוא כמו שפירים שברם עבדים, ולא כעבד המכר בשוק. רע"ש עוד שליור זכות על מה שאנו נוהגין שפדיון ביותר משיעור זה, וכחך דמצוה רבה איכא וכל המכרה להתעסק בזה הרי זה משובח, ורע"ש חייב כסימן הצ"ח: (1) אין מבריהם, עיין בתשובת חות יאיר סימן ר"ג שכתב דפשוט דכל יחיד שיכול לברוח ברוח, ואין לו לחוש על שאר השבים אשר יושבים שם, [ונאפילו מרת חסידות ליהא בזה], ע"ש: (2) הצלת האיש קודם, עיין כשאלית יעביץ חלק א' סימן ס"ח שנשאל אם עבדים אלו נושה בא לקחת שני ילדים מישאל ולהעבירם על דתם, ויש ספק ביינו לפדות את מהם כסך ממון אשר יושע עליו, ואחר זכר ואחר נקבה מי קודם, דלכאורה יש לחוש לנקבה שלא תטמע בהן הגויס כיון שדורשה כשר ויש לו דין ישראל לכל דבר. והשיב דודאי הוכר קודם, דאם להחיות הגוף קודם הוכר לנקבה, להציל נפשו מני שחת על אחת כמה וכמה, ולית לן למיחש לדעה מכמה טעמים. ואצי"ג דלהוציא מכות השביה אשה קודמת, היינו בגדול וידוע שלא יעביירוהו על דת ובשאן לחוש שיטמע הוכר בין העכו"ם, ע"ש:

אוצר מפרשים

1 (שם) עליהם לשבותם, עיין באר היטב ס"ק ג', ובתשובת נחלה לירושע סימן ה' קמטק דבמקום שיש לחוש שישטמו בין הגוים פדיון, וכל שכן במקום דאיכא למיחש לטקלה, ולא הייטיקן לדחוקא דעובדא כלל, והביא לזה כמה ראיות ברורות, ע"ש:

2 (שם סעף ט) אמו קודמת לכולם, הרב ש"ך [סיק ו] והרב [סיח] כנסת הגדולה [הג"י אות ג] הביאו משם הרב באר שבע [הרויט יג, א ד"ה אמו קודמת] דאמו קודמת אפילו לדידה, ונאמר בריה קלה בספרי הקטן שערי יוסף דף ק"ד [הרויט יג, א ד"ה אמו קודמת] שכן כתב מה"ם (מחשבות) בתשובה הביאה בהגהות מרדכי בחבובות סימן רפ"ח, ושם נ"ה [אות] הקשוי דבידושלמי [הרויט פ"ג הלכה ו] פירוש דהוא קודם לאמו, וישבתי קצת, ושם דקדקתי על דברי הרב ש"ך ועל בנימין אהרן אהרן רבינו [אות] בזה [נ"ב כו מ"ח] דף ק"ד [נ"א דבר אשון], ע"ש. ומכרומה שלא אהא לשון הורשלים, אפשר דאם רבו ואביו ואחיו ואמו ועודיך חסדי, והשאבי שואל עשרה מנה בעד שילתו ועשרה בשביל אמו, ואין בידו כי אם עשרה מנה,

3 (שם) חוספות [גיטין ט' ד"ה לנ] והל"ה [ט"ס פ"ד סימן מ] חביריהם דכמעות דף ג"ב ע"א: ת. ט"ס [חוספות ו"ה"ט, ר"ן הרב"ש במדן כנראה] מההוא עובדל דמנוק דפקריה רבי יהושע בן מניא, גיטין דף ג"ח ע"א [וינאר הר"ש ט"ס משום שפטר שיהיה אדם גדול, ומכל שכן מי שהוא כבר חסד גדול: ע. משנה גיטין דף מ"ה [פ"ה] וממל קמא אפילו דליכא אלף מר שניו שמה יקלפו על השניים העמידים לנא, פ"ה] הפסחה למישהי ט"ס פ"ד משנה [ג]:

4. ומשנה ט' דף מ"ו ע"ג, וכדמפרש ט"ס נבמלד: [א] י. ט"ס [ג, מ] 6: [ב] וכן כח הרמב"ם ט"ס [ממנה עינין] פרק ח' [הלכה ה'] נבמלד ט"ס:

5. ט"ס [בבב"ש] מלח דלמדין כסם שמה"ה לפדות בני חורין כן מנוה למנוה אל העבדים, ט"ס דף מ"ו [מ"ו] [ג, 6]: י. משנה סוף הרויט [ג, 6]:

ד"ה [ג], נבמלד [הגהות תורכי] [מנוסח רמ"א] [פ"ח] (*) עיין כחם שכתבנו לעיל במנוח רנ"א סעף ח' [ג] [א] [ב]:

ט. כיימת ט"ס נבמלד:

הגהות והערות

[1] חוספת הסודית אמרי תכ"ז (נב"ר הגולה), וכן הוא לטון חסוד עמוד מ':

[2] ע"ך דפיר' קלפא

[3] מ"ה הלן נביעה הוא, ואם שניהם טובעים כניה, והוא ע"ש לטון כ"ז כמין כח מנוה לג' ד"ה ומ"ש מקדימן:

מסורות הש"ס עם הוספות

(א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

איזהו נשך פרק חמישי בבא מציעא סב.

עין משפט ור מוצא

אין חייבין להחזיר... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא...

והי אחך עמך קלי אל מקח מאתו וגו': אמ ישתו שניהם ימותו. כלמא שאין מספיק לשניהם: ואם ישתה חייב קודמין: אינהו הוא כגאול בתרא (ב"ק דף ק"ג)

והי אחך עמך אהדר ליה כי היכי דניהו (ה) ורבי יוחנן האי והי אחך עמך מאי עביד ליה מבעי ליה לכתניא שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתים ואם שותה אחד מהן נגיע לשוב דרש בן פטורא מומב שישתו שניהם ימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו עד שבא ר' עקיבא ולימד והי אחך עמך חייך קודמים לחיי חברך מיתובי הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שיודעים שהן של רבית אין חייבין להחזיר (ג) הא אביהן חייב להחזיר ברין הוא דאבהוין נמי לא מוחיב להחזיר ואידי דקא בעי למתני סיפא הניח להן אביהם פרה וטלית וכל דבר המסוים חייבין להחזיר ממיני כבוד אביהם תני נמי רישא ברדיהו והני ממיני כבוד אביהם מי מוחיבי קרי כאן ג' פנחס בעמך לא תאר בעושה מעשה עמך כראמר ר' פנחס משמיה דרבא בשעשה תשובה הכא נמי בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעי גביה דשלא הספיק להחזיר עד שמת מיתובי הגולנין ומלוי רבית אע"פ שגבו מחזירין גולנין מאי אע"פ שגבו איכא ואי גזול גזל גולנין קרית להו אלא אימא גולנין מאי ניהו מלוי רבית אע"פ שגבו מחזירין תנאי היא דתניא רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב פוטריין את המלוה ואת הערב מפני שיש בהן קום עשה מאי קום עשה להו דאמרינן להו קומו אהדרו מכולל דתנא קמא סבר לאו בני אהדרוב ניהו לא מאי קום עשה לקדוע שטרא מאי קסבר די קסבר שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי ומי (ו) והא עברו איסורייהו ואי לאו כגבוי דמי הא לא עבוד ולא כלום לעולם שטר שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי ורבי דמי משמע לן דשומא מילתא היא הכי נמי מסתברא דתנן ואלו עוברים בלא תעשה המלוה והלוה הערב והעדים בשלמא כוליה עבוד מעשה אלא עדים מאי עבוד רב שמע מינה דשומא מילתא היא ש"מ אמר רב ספרא כל שאילו ברניהם מוציאין מלוה למלוה ברניהם מחזירין במלוה ללוה כל שאילו ברניהם אין מוציאין מלוה למלוה וברניהם אין מחזירין במלוה ללוה אמר רב הונא רב יוסף וכלא הוא והרי סאה בסאה דברניהם מוציאין מלוה למלוה וברניהם אין מחזירין פקדון אתא ליה רבא אמר ר' רבינא לרב אשי והרי משכנתא בלא נבייתא דברניהם מוציאין מלוה למלוה וברניהם

ליקוטי רש"י

אין חייבין להחזיר... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

הגהות וצינונים

אין חייבין להחזיר... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

הגהות הב"ח

(א) גמ' כ' ס"ד דמיני בדרך ור' יוחנן: (ב) שם אין חייבין להחזיר אינהו הוא דאין חייבין להחזיר: (ג) שם ונמי יוחנן: (ד) שם ונמי יוחנן: (ה) שם ונמי יוחנן: (ו) שם ונמי יוחנן:

הגהות הגר"א

ואן תובי דיה תנאי... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

גילוי הש"ס

גבי א"ר רבינא דרב... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

תורה אור השלם

אל תקח מאתו... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

מאי קום עשה לקדוע שטר... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

וי"ל דהכא (ה) הלכה דפטור ועוד דכרע תמורה (דף ד') פרטימי לבי"ע פטור: בתורת פקדון אתא ליה רבא אמר ר' רבינא לרב אשי והרי משכנתא בלא נבייתא דברניהם מוציאין מלוה למלוה וברניהם

מכאן נראה שכוונת המחבר... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

מכאן נראה שכוונת המחבר... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

מכאן נראה שכוונת המחבר... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

מכאן נראה שכוונת המחבר... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

מכאן נראה שכוונת המחבר... (א) ויחייבן דקלע רעא... (ב) ויחייבן דקלע רעא... (ג) ויחייבן דקלע רעא...

ר

ציץ אליעזר חי"ג

סימן צט

שו"ת

על כך בקיצור נמרץ, לכן אני בא בזה בכאן בשניות בפנים חדשית ובתוספת מרובה.

השאלה היא: חייל שנפצע בשדה-המערקה, והוא נשאר מוטל בשטח מסוכן וחשוף לאויב, ואם לא יחישו להוציא אותו מהשטח או להגיש לו עזרה רפואית ימות בודאי מפצעיו, או אפילו הדבר שקול אם ימות או לא. ומאידך, אלו שימהרו להחיש לו את העזרה מכניסים את עצמם ע"כ בספק סכנה לפן יפגע בהם או האויב למרות חיפוי האש שיתנו להם מצידנו. והספק איננו סתם ספק מופשט, אלא הוא ספק מבוסס. על כן השאלה היא אם מחויבים, או עכ"פ מותרים, להכניס את עצמם בספק סכנה כדי להציל את חברם מודאי סכנה, או אפילו מספק סכנה. או לא, שאינם מחויבים, או גם לא רשאים להכניס את עצמם בסכנה או ספק סכנה עבור כך בטענה שההלכה היא כי חייד קודמים. ונבוא בע"ה לברר ולפשוט את השאלה.

א) **בסנהדרין ד' ע"ג ע"א** אמרינן: מנין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר אי חיה גוררתו או לסטים באים עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך. והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבדת גופו מנין ת"ל והשכותו לו [קרא יתירא הוא למדרש השב את גופו לעצמו. רש"י]. אי מהתם ה"א ה"מ בנפשיה אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל [ה"מ בנפשו. אם זה הרואהו יכול להצילהו יצילהו. קמ"ל לא תעמוד על דם רעך, לא תעמוד על עצמך משמע אלא חזור על כל צדדים שלא יאבד דם רעך. רש"י].

ככה היא גם ההלכה הפסוקה ברמב"ם בפ"א מה' רוצח הי"ד ובטור וחז"מ סי' תכ"ו סעי' א' הדרואה את חברו טובע בים או לסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להציל ולא הציל וכו' וכיוצא בדברים אלו עובר על לא תעמוד על דם רעך.

אלא דלא ברור עדיין מכל זה שהמדובר הוא אפילו כשע"כ יכניס המציל את עצמו בספק סכנה אם אפ"ה ג"כ מחויב להכניס את עצמו למצב זה כדי להציל את חברו.

ב) **והנה** הבי"ט טור שם מביא בשם הגהות מיימוניות שכותב שבירושלמי מסיק דאפילו להכניס עצמו בספק סכנה חיוב. ומסביר מדידה דנראה שהטעם מפני שהלה ודאי והוא ספק וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא.

הירושלמי הוא במסכת תרומות פ"ח ה"ד, דמסופר: רבי אימי איתצד בסיפסיה [במקום סכנה] אמר ר' יונתן יכרך המת בסדינן [נתיאש מכנן] אמר רשב"ל עד דאנא קטיל אנא מתקטיל [או אני אהרוג או אני נהרג] אנא איזיל ומשויב ליה בחיילא. אולי נפייסון

לו עוד דלמעשה ג"כ לא המשיך להקפיד ופעם הקדימו הכהן ופעם הקדימו הדמתקרי כיעו"ש עוד בגנוי חיים שם ארתיות ס"ב וע"ה עיי"ש.

ה) **הראתי** לדעת שמה שאמרת לציין לו במכתבו הקודם לדברי הערוה"ש בזה בסי' קכ"ט סעי' ק"ד לא היה בדבר זה כבחינת דעתו היחידה "נגד דעת רוב גדולי הפוסקים" (כביטוי של כתר"ה במכתבו) אלא היה בזה רק כמראה מקום בזה להכרעת דעתו של גאון ופוסק אחרון במקום שפוסקים שלפניו נחלקו בדעותיהם בזה "ושלמים וכן רבים" (כביטוי של הגר"ח ז"ל) סברו גם לאידך גיסא מדעתם של גדולי הפוסקים המובאים בפ"ת. ועוד. וכא בזה איפוא הגאון בעל ערוה"ש ז"ל, שבדאי ראה ג"כ דבריהם של הג"פ והג"מ בזה, כאשר תמיד מביא מדיעותיהם, והכריע כדעת הסוברים שבדמתקרי יש תמיד להקדים שם הדמתקרי ואח"כ לכתוב הכהן. ואשר מורה כן גם סתמיות פסקו של רבינו הרמ"א ז"ל.

[**שו"ר** תשובה נכבדה בזה בס' שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' ס"ה, ויש שם כמה דברים חשובים שמסייעים לדעתנו בזה כיעו"ש. ואיהו היה רואה הגהות של"ט"א ממה שהכאנו מהג"מ בולה והחיים ושלום להגר"ח ז"ל היה בודאי מבסס עיי"ז ומסתייע לדעתו העיקרית שבתשובתו שם, וכפי אשר יוצא מסתמיות דברי הרמ"א].

ולבסוף לא אמנע מלציין מה שראיתי גם בספר בחיר חיים להר"ג רבי חיים וולפרט ז"ל אב"ד ליבוביטבית (שהיה מסדר גיטין מובהק ומקובל על גדולי דורו וביניהם הגאון בעל אור שמח ז"ל שבא בחליפות מכתבים אחרו גם בעניני גיטין) בעניני גיטין סימן ג' שמעיד ובה שדורך כלל רגילים לכתוב הכהן אחר כתיבת כל השמות ובפרט במקום שצריך לכתוב דמתקרי דכל הפוסקים מודים שצריך לכתוב הכהן אחר דמתקרי עיי"ש.

בכבוד רב ובברכה מרובה
אלעזר יהודא וולדינברג

סימן ק'

א. **במלחמה** אם מחויבים, או עכ"פ מותרים, להכניס את עצמם בספק סכנה כדי להציל את חברם החייל המוטל פצוע בשטח מסוכן וחשוף לאויב.

ב. **ספק** עבירה בג' העבירות אם יהרג ואל יעבור.

על הנושא הראשון כבר כתבתי בספרי שו"ת צ"א חי"ב, אולם לאחר מיכן כאשר הרצאתי על הנושא כשהענין לי "פרס הרב מיימון" הרחבתי ותבהרתי ביותר את הדברים. וכן על הנושא הב' נגעתי שם

רד

שׁו"ת

סימן ק

ציץ אליעזר חי"ג

ויהבניה. הרי דשב"ל עבד עובדא בנפשיה ליכנס בספק סכנה כדי להציל את רב אימי מודאי סכנה.

ג) למרבית הפלא, למרות שהב"י הסביר סברת הירוש', בכל זאת לא הכניס זאת להלכה בשלחנו הטהור, לפסוק ולהדגיש שצריך להכניס עצמו אפילו בספק סכנה כדי להציל חבירו מסכנה ודאית. וגם הרמ"א לא הביא מזה.

הסמ"ע עמד על כך, ויישב, ד"ל דכיון שהפוסקים הרי"ף, הרמב"ם, הרא"ש, והטור, לא הביאו מזה בפסקיהן משו"ה השמיטוהו ג"כ הב"י והרמ"א. זאת אומרת שלהלכה לא ס"ל לפסוק כן.

ד) וכך מובא בפ"ת בשם שו"ת רדב"ז שהעלה בפשיטות דספיקא דידיה עדיף מודאי דחבריה. ומביא גם בשם הגאון בעל אגודת אוזב שהסביר בטעם נכון שלכן הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו דברי הירוש' בזה משום דס"ל דתלמודא דידן פליג על הירושלמי בזה.

ועינתי בגוף ספר אגודת אוזב וראיתי שמוכיח כן מכמה מקומות דש"ס דילן שמוכת דלא ס"ל כהירוש'. ובמקו"א הארכתי בזה, וגם כתבתי שמהירוש' בעצמו אין הכרח לכך, כי י"ל דבזה גופא נחלקו ר' יצחק ורשב"ל, ואין הוכחה אפוא שהלכה כרשב"ל, ורשב"ל גופיה ג"כ י"ל שעשה כן רק משום מרת חסידות, וגם אין הוכחה שהירושלמי מירי בכלל בספק השקול. והא ראוי שלמעשה שידל אותם רשב"ל והגיחהו.

באופן שיוצא לנו שלהלכה למעשה, אין חיוב להכניס עצמו בספק סכנה מבוססת כדי להציל את חבירו מודאי סכנה, ולא עוד אלא דהרדב"ז בתשובתו על כך (בסי' תרכ"ז) כותב דהעושה כן הר"ז חסיד שוטה משום דספיקא דידיה עדיף מודאי דחבריה.

ה) ואם חבירו ג"כ נתון רק בספק סכנה בלבד, בכל כגון זה בכלל יש לומר שכ"ע יודו שאיננו מחויב וגם איננו רשאי להכניס א"ע בספק סכנה, משום ספק סכנה דחבריה, דבכה"ג הא ליכא כבר הסברו של הב"י של — מפני שהלה ודאי והלה ספק, דחבירו הא ג"כ רק ספק.

ו) וא"כ לכאורה יש להחיל את כל האמור במסקנת ההלכה על גידון שאלתנו, ולומר שלא ייבצא "אינם מחויבים להכניס א"ע בספק סכנה משי"ס ספק סכנה של חבירו החיל, ויתכן גם שאפי' אינם רשאים בכך, אלא אפילו להכניס א"ע בספק סכנה משום ודאי סכנה של חבירו החיל ג"כ אינם מחויבי, ולפי הרדב"ז, העושה כן הר"ז חסיד שוטה.

ז) אולם בהתבוננות ובחדירה יותר מעמיקה נבכי ההלכה נמצא ש"לא כן הדבר, ובמלחמה ההלכה בזה אחרת.

במסכת שבועות ד' ל"ה ע"ב אמרינן: אמר שמואל מלכותא דקטלא חד משיחא (באנגריא דעבדות המלך. רש"י) לא מיענשא שנאמר כרמי שלי לפני, האלף לך שלמה למלכותא דרקינא ומאחיים לנוטרים את פריו למלכותא דארעא [לרבנן, הניחם ויעסקו בתורה אחד משישה שבתם. רש"י] וכותבים התוס', דבהוצאת למלחמת הרשות קאמר, ומבאר המהרש"א כוונת דברי התוס', דלשון דקטלא לא משמע להו באנגריא כפרש"י, אלא דקטלא ממש, ומשמע להו דבמלכי ישראל איירי קרא, ובהוצאה למלחמת הרשות, דבמלחמת מצוה כתיב לא תהיה כל גשמה.

למדנו מזה שהמלכות או הכח השולט בעם ואחראי לבטחונן רשאי להכניס עם רב לסכנת מלחמה, ואפילו במלחמת הרשות, שהיא, כפי שמגדירה הרמב"ם בפ"ה ממלכים ה"א : — המלחמה שנלחם המלך עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו. [אמנם בכל צריך שתהיה המגמה והמחשבה כדי להרים דת האמת למלאות העולם צדק ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה' וכדמבאר הרמב"ם בפ"ד ממלכים ה"י יעו"ש].

הנצי"ב ז"ל בפירושו עה"ת (בבראשית ט"ה) מסביר ענין זה, וכוללו בפ"ה הכתוב: "מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם", וז"ל: פירש הקב"ה אימתי האדם נענש, בשעה שראוי לנהוג באחזה, משי"כ בשעת מלחמה ועת לשנוא או עת להרוג ואין עונש ע"ז כלל כי כך נוסד העולם וכדאיתא בשבועות מלכותא דקטלא חד משיחא לא מיענשא, ואפי' מלך ישראל מותר לעשות מלחמת הרשות אע"ג שכמה מישראל יהרגו ע"ז עכ"ל (יעו"ש גם בהרחב דבר).

הגדרה אחרת מגדיר בזה בספר משפט כהן (סי' קמ"ג בסוף הסימן) והוא: כי עניני הכלל במלחמות יוצאים הם מהכלל דוחי בהם שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא ואיך מצינו היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרוחה, אלא דמלחמה והלכות ציבור שאני וכו' ואי אפשר ללמוד מזה למקום אחר עיי"ש.

יוצא לנו מדבריהם של הגאונים האמורים, כי לפנינו שתי הגדרות והסברות על היינים המיוחדים שיישנם בזה במלחמה, והמה א) מפני שכך ועל יסוד זה נוסד העולם. ב) מפני דהלכות צבור והנהגת המדינה שאני, זאת אומר תשזו משום תקנת והבטחת העם והמדינה.

ומצאתי לעוד שני גאונים שקדמום להסביר בכזאת, כל אחד בנימוק אחד. והמה א) בשו"ת חתם סופר חו"מ סי' מ"ד, הוא כותב להסביר דברי הגמ' בשבועות שהוכרזו, שהוא מפני שיש בזה משום

רה

ציץ אליעזר חי"ג

סימן ק

ש ו " ת

בהן דמו של ישראל חי: אף בספק צריך לאסור נפשו ולא לעבור.

וא"כ נראה דמינה, דאוחו הדבר יש לומר נמי בכה"ג גם בנוגע למלחמה, דמכיון שמצינו שלא הקפידה תורה בה על איבוד נפשות מישראל, לא ילפינו לה תו איפוא משאר ספיקות בעלמא שהדין הוא שאיננו מחוייב ליכנס בספק סכנה להצלת חבריו מודאי סכנה, אלא אמרינן דבמלחמה שאני ולא אולינו בה לקילא לדדידה, אלא מחוייב וצריך להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חבריו מודאי סכנה, ואפילו מספק סכנה.

ט) והנה זה מכבר כתב לי דודי הרב הגאון מוהר"ר זאב וואלף ראגין ז"ל להשיב על דברי התרומת הדשן ולהוכיח דגם על הג' עבירות הוא דוקא כשהעבירה היא עבירה ודאית ולא על ספק עבירה, מגמ' מפורשת ביומא ד' פ"ה ע"א דקאמר מנין לפקוי'נן שדוחה את השבת, נענה רבי ישמעאל ואמר אם במחלתת ימצא הגנב ומה זה שספק על ממון בא ספק על נפשות בא וכו' ניתן להצילו בנפשו וכו', הרי דס"ל לר"י דאף שזה ספק אם על ממון בא או על נפשות בא מ"מ הותר לו להרוג את הבא במחלתת ואף שהוא ספק פקוי'נן מ"מ אינו מחוייב לסכן את נפשו בספק פקוי'נן. הרי שהוא עובר על שפ"ד שהוא אחת מהג' עבירות משום ספק פקוי'נן, ומוכח מזה דאף על הג' עבירות שהתורה התירה דמו של ישראל בכל זאת זהו דיקא אם הוא עובר ע"ז בודאי ולא כשהוא עובר על ספק עבירה, וז"ל דהו קושיא חוקה על התרומת הדשן.

והשיבותי לו, דאין בזה בכדי השב על התה"ד, ראשית יש לדחות הקושיא מיניה וביה של הסוגיא שם ולומר דכשהגמ' ביומא שם דוחה לאחר מיכן ואמרת לכולהו אית להו פירכא וכו' דר' ישמעאל דילמא כרבא דאמר רבא מאי טעמא דמתרת חוקה אין אדם מעמלד עצמו על ממונו והאי מידע ידע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קטלינא ליה וכו' ואשכחן ודאי ספק מנלן, כוונת הגמ' בזה לא לדחות דברי רבי ישמעאל מדברי רבא, אלא לומר שבדאי ססתברא מילתא שגם ר"י ס"ל בהא כדברא שהטעם שהתירה תורה דמו של הבא במחלתת משום חוקה וכו', דמילתא דמסתברא הוא, וא"כ אשכחן ודאי אבל ספק מנלן, באופן שגם אליבא דר"י הוא ג"כ בבחינה של ודאי.

ומצאתי סיוע לפירושי הגמ' בס' תבואות שור בקונטרס בכור שור בחידושים על יומא דמבאר שם לומר דכיון דכולהו תנאי אית להו פירכא ספק מנלן לא ס"ל באמת לכולהו דספק דוחה שבת כ"א רבי עקיבא וכו' עיי"ש. הרי כנ"ל שכולהו (חוץ מר"ע) לרבות גם רבי ישמעאל לא דיברו ולא הוכיחו כי אם על ודאי.

אלא שיכולים להקשות עדיין ממה דאיתא בתוספתא פק"ט ט"ו דשבת הלכה י"ד שכתוב בכואת: ר'

תיקון המדינה וצורך הנהגתה ע"ש. והיינו כהמשפט כהן. ב) בשו"ת שם אריה מבעל ערוגת הבושם על יו"ד חיו"ד סי' כ"ז מסביר, שהוא מפני מנהגו של דבר, וזה צורך העולם, ולכן מותר לרדת למלחמה אע"פ דהוי ודאי סכנה, ומותר אף במלחמת הרשות ע"ש, והיינו כהנצי"ב ז"ל.

אוסף להזכיר מה שמצינו בספר שו"ת אמרי אש חיו"ד סי' ג"ב שנשאל, אם מותר למצוא גבר אשר בעד רצי כסף יתפוז ללכת אל הצבא, ועי"ו ישתרר אחר שרוצים בשיחורורו). באשר כן נהגו בהונגריא וכן במדינות פולין, ואין פוצה פה לאסור, ובתוך דברי תשובתו מבאר, דהיוצא למלחמה מדעת עצמו אין דינו כמאבד עצמו לדעת ח"ו דא"כ ה' מלחמת רשות כמוסר עצמו לסכנה ועובר על ונשמרתם, ולא ה' אדונינו דוד המע"ה מרבה במלחמת הרשות וכו', ושמעע מן הסתם אע"פ שאין אורים ותומים כמו בבית שני שחסרו אות, ואף גם בומן שהי' אות לא יצאו מספק סכנה הרי כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו, וכן בומן בית שני נראה דלא נמנעו מלכי בית חשמונאי הכשרים מלצאת למלחמה לרווחה עיי"ש.

בהיות וכן שלמדנו מהאמור דמלחמה שאני, מסתבר לומר, דכשם שאי אפשר ללמוד מהמותר במלחמה שיהא מותר גם למקום אחר, כך אי אפשר גם ללמוד מהאסור במקום אחר שיהא אסור גם גבי מלחמה, זאת אומרת, דכשם שהכלל של וחי בהם לא חל במלחמה, כך מסתבר לומר שגם הכלל של: וחי אחיד עמך, שדורשים חי"ך קודמים, ג"כ לא חל במלחמה, אלא כל אנשי המלחמה כאיש אחד מחוייבים למסור כא"א את נפשו בעד הצלת חיו"ו של משנהו. וגם דבר זה נכנס ג"כ בכללי הלכות צבור, ובגדר הנהגת המדינה ותקנתה.

ח) ודמות ראיה לדברי האמורים נראה להביא מדברי התרומת הדשן סי' קצ"ט, מובא גם בשו"ך ביו"ד סי' קנ"ז סק"א. הוא כותב לומר, דבנוגע לקידוש השם י"ל דאפילו בפלוגתא דרבנותא אם צריך או רשאי למסור נפשו, או לא, מ"מ לא אולינו בזה לקולא כדאמרינו בעלמא ספק נפשות להקל, מפני ד"ל דלענין קידוש השם שלא הקפידה תורה על איבוד נפשות מישראל לא ילפינו לה משאר ספיקות דלית בהי משום קידוש השם. ע"ש.

ובחידושי רע"א ביו"ד שם על הדין דג"ע מציין לעיין בספר תיבת גומא להרב פמ"ג ריש פ' וישב מ"ש לענין אם היא ספק אשת איש. ועיינתי שם, וראיתי שעפ"י דברי השו"ך הגמ"ז כותב דיש ללמוד גם לענין ספק אי"א דלא אמרינו בזה ספק פק"ב לקולא ויהרג ואל יעבור ע"ש. והיינו דמכיון דבג' העבירות התורה

דוחקא דציבורא היתה א"כ במילי דרבנן למה אול לחומרא, וכתב שכן היה דעתו⁷¹⁹ מאחר דאיכא למיחש לתקלה להחמיר.

והנה מה שכתב ועוד כו'⁷²⁰ חוזר לדבריו הראשונים דס"ל דלא נפשטא האיבעיא ואפשר דמעמא משום דוחקא דציבורא הוא וא"כ רשאי לפדות את בניו ואת קרוביו בכל ממון שירצה⁷²¹.

אכן מה שכתב דלא שבקינן סתמא דתלמודא מפני דחוי דאביי, לא הבנתי את דבריו, וכי זו סתמא דתלמודא הוא, אין זה אלא מה שאמרו בבית המדרש ורצה לפשוט האיבעיא ודחי שלא יוכלו לפשוט האיבעיא, בשלמא אי הוה אשכחן סתמא דתלמודא בדוכתא אחריתי דהוי ס"ל הכי הוה אזלינן בתריה למסמך עלה יותר מדברי האמוראים אבל כחד נושא לא שייך לומר סתמא דתלמודא בקושיא או בפירוקא⁷²².

וכל מה שכתב הר"ן הוא לפי שיטתו דפסק התם הלכה כרשב"ג, אכן לפי מה שכתבתי שם⁷²³ דהלכה כת"ק א"כ נפשוט מיניה דמעמא משום דוחקא דציבורא הוא ושרי בודאי לפדות משלו מי שירצה מאחר דליכא דוחקא דציבורא, ע"כ צריכים אנו לדברי התוס' והרא"ש דשאני אשתו שהיא כגופו ועל עצמו לא תיקן.

והאידינא אנשי גומלי חסדים בארץ תוגרמא והסמוכים להם פודים השבויים יותר ויותר מכרי דמיהם, (כי גם שמעתי שהיה ברעת אותו הצורך לתפוס גם הרא"ש תלמידו ונדע לו וברח לטוליטילא ונצול ברחמיו וברוב חסדיו), והיינו דמוותרים על דוחקיהו דציבורא שלהם⁷²⁴, ה' יוסף על שחרם ופעולתם לפני ה' צפון בע"ה. גם בעו"ה לע"ע נתמעטו ישראל בגולה ויש לחוס על יתר הפלטה שלא (תכהו בגחלת) [תכבה גחלת] ישראל, וגם לעת הזאת מכבידים על ישראל יסורים וענויים לכופם כדי לעבור על הדת, ולעשות מלאכה בשבת שלא לצורך, גם אם לא יפרו אותם איכא למיחש לרוע לבם שלא יהרגו אותם, ובסכנת נפשות פודין יותר מכרי דמיהן עיין לקמן בסימן (ע"א) [ע"ב]⁷²⁵, ע"כ נרבה לבם כגופם ובממוןם לפדות השבויים וסייעתא דשמיא עמהם.

שמעתי על מהר"ם מרוטנבר"ק ז"ל שהיה תפוס כמגדול אייגהם כמה שנים, והשר תבע מן הקהלות סך גדול, והקהלות היו רוצים לפדותו, ולא הגיח, כי אמר אין פודין השבויים יותר מכרי דמיהם, ותמה אני מאחר שהיה ת"ח מופלג ולא היה כמותו בדורו בתורה ובחסידות⁷²⁶ ושרי לפדותו בכל ממון שבעולם, ואם מרוב ענותנותו לא רצה להחזיק עצמו כת"ח מופלג מ"מ היה לו לחוש על ביטול תורה כאשר כתב בעצמו שהוא היה יושב בחושך וצלמות בלי תורה ואורה, והיה מקונן שלא היו אצלו ספרי הפוסקים והתוס'⁷²⁷, ואך לא

ההלכה משום דוחקא דציבורא, אבל להרמב"ם דפסק משום דלא ליגרבו לכאוי לא מהני מחילתם. 725. היינו ג' טעמים דשרי לפדות יותר מכרי דמיהן, א' שלא תכהו בגחלת ישראל, ב' מפני שמעבירין על דת, ג' אם לא יפדום יהרגו השבויים. ומש"כ דבמקום חשש נפשות פודין יותר מכרי דמיהן, ע"י פתחי תשובה יר"ד סי' רנב ס"ק ד, הביא פלוגתא בזה, ובשרי חמד ח"ה עמ' 398 ציין לדברי רבינו כאן, ועיי"ש עוד ובהערות להלן סי' עב. 726. ובהקדמה לבי"ק כתב רבינו: איש עניו וטהור אשר אין באחרונים כמוהו, מהר"ם מרוטנבור"ג נקרא. 727. כמוש"כ בסוף תשובתו שכתשו' מיימוניות אישות סי' ל: תוספי גיטין אין בידי, ולא ספרי פסקים בארץ הנגב, וסבבתי כל אלה הדברים כאשר הראוני מן השמים. ואם ימצא שהתוס' וספרי הפוסקים חולקים עלי בשום דבר, דעתי מבוטלת להם. כי מה לעני יודע, שיושב חושך וצלמות ולא סדרים זה ג' שנים ומחצה. העני הנשכח מכל טובה, אסקופה הנדרסת, הנקרא בשכבר מאיר ב"ר ברוך

קשיא ליה ברעת הראשונים. 719. דהרמב"ם וסיעתו. 720. דלכאורה סותר דברי עצמו שכתב דלא נפשטה. 721. בביתא דברי הר"ן ע"י ב"ח יר"ד סי' רנב, פרח מטה אהרן ח"ב שאלה ה, מהר"ש הלוי חיו"ד סי' יז, חיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סי' לה (ומסיים חיד"א: שוב בא לידי סי' ים של שלמה מס' גטין הנדפס מקרוב וכו', ולפי שאין הס' מצוי אצתיק דבריו וכו' עכ"ל, עלץ לבי שמדבריו מוכח שפירש דברי הר"ן כמו שפירשו בעניותנו). וע"ע גור אריה (צ"רמון), אור יקרות (יצחקי). 722. חיד"א שם כתב על קושיית רבינו: ומה שהקשה על הר"ן יש לישב, דסבר הר"ן דמדלא הוכירו הפשטן ושאביי אמר לו מוכח דבדורו שלפני אביי היתה האבעיא והפשיטות ולא רבו עליה, ואח"כ בימי אביי היו שונין האבעיא והפשיטות, ובא אביי ודחי ל', וא"כ נמצא דסתם דתלמודא מקדם קדמתה כך היה סובר ומאחר שכן לא שבקינן פשיטותה דגמרא משום דחייית אביי. 723. כתובות פ"ד סי' לו. 724. לכאורה היינו לשיטת רבינו

רפג

ים של שלמה | פרק רביעי – השולח

היה חש לעון ביטול התורה מאחר שרבים צריכים לו, ובודאי דעתו היה שאם יפרו אותו א"כ יש למיחש שלא יעשו כן כל השרים לת"ח המופלג שבדור בעבור רוב הממון עד שלא יספיק ממון הגולה לפדותם ותשתכח התורה מישראל, [כי גם שמעתי שהיה בדעת אותו הצורך לתפוס גם הרא"ש תלמידו ונודע לו וברח לטוליטלא ונצול ברחמיו וברוב חסדיו⁷²⁸], ומשו"ה אמר החסיד מוטב שתאבד מעט חכמה היתרת מישראל ממה שתאבד חכמת התורה עיקר, וזה האות שאז פסקה אותו הדבר והשמד לתפוס חכמי הגולה.

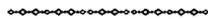
ותו שנינו: אין מבריחין את השבויים מפני תיקון העולם, רשב"ג אומר מפני תקנת השבויין. ומסיק: מאי בינייהו איכא בינייהו דליכא אלא חד שבוי, ת"ק חייש לתיקון העולם כולו שמא יקצפו על השבויין העתידיים לבא ויתגנום בשלשלאות ובחריצים, ור"ש⁷²⁹ לא חייש אלא אם כן יש שבויין אחרים עמו שמא יקצפו על השבויים לייסרן ביסורים.

ולדעת ר"ת ור"י⁷³⁰ הלכה כרשב"ג במשנתינו, ולדעת הר"ן⁷³¹ והרמב"ם⁷³² דלא ס"ל האי כלל הלכה כת"ק, ע"כ הכרעתי בפרק נערה סימן י"ח כהר"ף והרמב"ם⁷³³.

סז. [דין אין לוקחין סת"ם מן הגוים יותר על כדי דמיהם, ודין ס"ת שכתבו ושנמצא ביד מין וביד עכו"ם, ודין נשים בעשיית ציצית ואגדת לולב].

סז. מתניתין⁷³⁴: ואין לוקחין ספרים תפליין ומזוזות מן הגוים יותר על כדי דמיהם מפני תיקון העולם.

ומסיק לקמן: ת"ר מעלין בדמיהן עד כדי טרעפייק, מאי טרעפייק אמר רב ששת איסתירא, סלע מדינה שמונית שבסלע צורי. (ופירשו) [ופירשו⁷³⁵]: אעפ"י ששנינו אין לוקחין אותן יותר מכדי דמיהן טעמא שלא יתנו לב וישללו ספרים אבל בדבר מועט לא מוכחא מילתא, לפ"ז לאו דוקא איסתירא קאמר אלא כלומר דבר מועט, וכ"כ הטור⁷³⁶ בסתם אס"ת שאין קונין אותה אלא בכדי דמיו ומועט יותר⁷³⁷. וכתבו התוס'⁷³⁸: מתוך פי הקונטרס משמע דקאי גם אספרים, וקצת תימא איך משהו התלמוד ספרים שדמיהן יקרים להעלות כמטרעפיק כמו בתפליין ומזוזות, לכך נראה דקאי אתפליין ומזוזות, ע"כ, (ומילא) [וממילא] לכל ספר כדי עילוי, וכ"כ הרא"ש⁷³⁹ להריא.

זלה"ה. ז"ל רבינו יבמות פ"ד סי' יח: וברור לנו, כל היכא שחתם בסיגנון זה, הנשכח מכל טובה, היה בתפיסה במגדל אייקנה"ם לסוף ימיו, וקבלו שלא יצא ממנה]. 728. בצוואת ר' יהודה בן הרא"ש [נר' בשו"ת זכרון יהודה, הוצ' מכון ירושלים] מספר גופא דעובדא שיצא הרא"ש מאשכנז לספרד, וז"ל: וסיבת ליציאת א"א ז"ל היתה מפני תפישת ה"ר מאיר מרוטנבורק, שתפשו הארון ומושל, והקהילות של אשכנז פדאוהו בממון רב [שם בהערה כתב: פי' התחייבו לפדותו] והמושל לא רצה ליקח ערב רק לא"א ז"ל, והוצרך ליכנס ערב בממון רב, וקודם שנחלק הממון על הקהילות נפטר ה"ר מאיר בתפישה, והמושל העליל [על] א"א ז"ל באומר כי מאחר שנפטר בתפישה קודם שפטר מן המאסר שבאחריותו נפטר, והקהילות והוא שיהיו פורעין הממון, ונשמט מלפניו והלך לעיר אחרת, ומפני יראתו מן המלכות יצא מאשכנז ובא לעיר הגדולה טוליטולה, ובשנה הראשונה שבא שלחו לו כתב מהקונסיגו של העיר שהיה דר בה שיחזור אל ביתו ושהם ישלחו חמישים שרים לקראתו עד תחילת אשכנז, ושהיו נותנין לו כתב בטחון מן המלך, לפי שהיו מכירים חכמתו ומעלתו וכל ענייניהם היו עושיין בעצתו, ומפני הגזירות

המצויות שם לא רצה לחזור, וזאת היתה סיבת ביאת א"א ז"ל לזאת הארץ. עכ"ל. ומבואר בדבריו שרצו לפדות את המהר"ם אלא שלא הספיקו עד שנלב"ע, וע"י שם הגדולים ערך מהר"ם מרוטנבורג שהעיר זה, וע"י ירושתינו ח"ה עמ' שיא שהעמיד שמועת רבינו. 729. רבן שמעון - רשב"ג. [נורבינו העתיק לשון רש"י, ודרכו של רש"י לכתוב רק שם התנא או האמורא ולא שם אביו היכא דליכא למיטעין]. 730. דס"ל דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו, כדהביא הרא"ש דעתם בכתובות פ"ג סו"ס יז. 731. צ"ל: הרי"ף. כמבואר ברא"ש הג"ל. 732. ע"י מש"כ רבינו בבבא קמא פ"ה סי' יד. 733. צ"ע הכוונה, ואולי הכוונה למש"כ ביש"ש ב"ק שם. 734. דף מה, א. 735. ד"ה ת"ר מעלין בדמיהן. 736. יו"ד סי' רפא. 737. קצ"ע דמש"כ הטור דמעלין בדמיו מעט יותר היינו משום דהגמ' מירי בתפליין ומזוזות, ובס"ת מעלין לפי עילוי, וכמו שמביא רבינו מהתוס' והרא"ש, וא"כ אי"צ לטעמא דאסתירא לאו דווקא [דאפי' נימא דאסתירא דווקא, היינו לתפליין ומזוזות, אבל לס"ת מעלין לפי דמיו]. 738. ד"ה מעלין. 739. סימו מ.

Kollel Learning Opportunities

Program	When	Where	Format	Presenter	Contact
Gemara Amud Yomi	Monday to Friday 5:45 - 6:30 AM	Yeshiva Main Bais Medrash (Foxman)	Shiur or Chavrusa	Rabbi Reingold	Rabbi Reingold
Pachad Yitzchak	Sunday 8:00 - 8:40 PM	Zoom	Shiur	Rabbi Reingold	Rabbi Reingold
Mishnah Brurah	Tuesday to Thursday 8:00 - 8:40 PM	Yeshiva Classroom (After Sukkos; Summertime Scheduled Around Mincha)	Shiur	Rabbi Reingold	Rabbi Reingold
In-Depth Chumash	Thursday 10:30 - 11:15 PM	Yeshiva Classroom	Shiur	Rabbi Reingold	Rabbi Reingold
Halacha Chayei Adam	Sunday to Friday	Email, Podcast, WhatsApp	5 Minute Recording	Rabbi Reingold	Rabbi Reingold
Friday Parsha Vort	Friday	Email, Podcast	5 Minute Recording	Rabbi Reingold	Rabbi Reingold
Federal Holiday Learning program	Federal Holidays	Yeshiva Building	Chavrusa and Shiur	Various Presenters	Rabbi Blate
Chavrusa Matching	Flexible	Yeshiva Building	Chavrusa	Kollel Members	Rabbi Blate
Ohr haTorah Learning Program	Sunday 8:00 - 9:00 AM	Ohr haTorah	Chavrusa	Kollel Members	Rabbi Holzer

Today's Learning is Sponsored by:

The Hutman and Kassai Families

In Honor of the Marriage of

Batel and Dov